

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

שים לב! מן השאלות שתענה עליהן, לפחות שתי שאלות חייבות לכלול קטע מקור : שאלת מקור אחת מפרק ראשון א שני, ושאלת מקור אחת מפרק שלישי א רביעי.

פרק ראשון

בפרק זה על הנבחן לענות על שאלה אחת בנושא שלמד : **בית שני** (שאלות 1-3) א **ערים וקהילות בימי הביניים** ; **בגדד** (שאלות 4-6) א **פראג** (שאלות 7-9)

ממדינת מקדש לעם הספר – בית שני

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-3

שאלה 1- מקור- הורדוס – "מלך חסות"

סעיף א'

הסיבות בגללן הורדוס שאף לחזק את תמיכת הרומאים בשלטונו :
הורדוס מונה ע"י הרומאים למלך "חסות" בשנת 37 לפני הספירה. הוא היה תלוי לחלוטין בחסדיהם ולכן רצה להוכיח להם את נאמנותו בכל דרך אפשרית. למרות שהורדוס נחשב למלך יהודי – משפחתו התגיירה וחלק גדול מהיהודים לא הסכימו לקבלו כיהודי וכמלך. דבר זה חיזק את התלות שהייתה לו ברומאים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

על מנת לזכות בתמיכת הרומאים ביצע הורדוס פעולות רבות. ע"פ המפה ניתן לראות ערים הלניסטיות שהקים, ובהן מרכיבים הלניסטיים, ומקדשים לאלי רומי.

הקמת ערים הלניסטיות - הורדוס בנה ערים חדשות, כמו קיסריה וסבסטי. בסבסטי (שומרון), לא היו מתיישבים יהודים אלא רק חיילים משוחררים, שקבלו מהורדוס חלקות קרקע חקלאיות. הערים ניבנו על פי מתכונת הערים ההלניסטיות עם מקדשים, שווקים, גימנסיונים, מרחצאות ותיאטראות.

בניית מקדשים לאלי רומי - הורדוס שאף לקשרים הדוקים עם קובעי המדיניות ברומא, ובמיוחד עם הקיסר עצמו. הוא העריץ אותו, בנה לכבודו ערים ומקדשים, בסבסטי ובקיסריה, השתף בעצמו בפולחן הקיסר, וזכה לקבל את התואר "אוהב הקיסר" ו"אוהב הרומאים".

סעיף ב'

הסיבות בגללן שאף הורדוס לחזק את תמיכת היהודים בשלטונו:

בשנת 63 לפני הספירה השתלטו הרומאים על ממלכת החשמונאים ביהודה, והיא אבדה את עצמאותה בהדרגה, עד למינוי הורדוס כמלך חסות. מעמדו של הורדוס התחזק ע"י הרומאים ולא ביוזמת היהודים, שלטונו נכפה עליהם – הוא לא היה יהודי מלידה ולא ממשפחת המלוכה. לאור זאת, עשה הורדוס מאמצים רבים על מנת לקרב אליו גם את היהודים בממלכה וליהנות מתמיכתם.

פעולה אחת שעשה הורדוס ע"י המפה – שיפוץ בית המקדש בירושלים – הורדוס בנה את בית המקדש מחדש, לפי חוקי הדת היהודית עד שנאמר עליו "מי שלא ראה בניין הורדוס – לא ראה בניין נאה מימיו".

שאלה 2- ציוני דרך במדינה החשמונאית

סעיף א'

שינויים שחלו במעמד המנהיגים החשמונאים. (על הנבחן להציג שניים)

- יהודה המכבי היה מנהיג של מרד, ולא מנהיג של מדינה.
- מימי יונתן הייתה עצמאות חלקית ומוגבלת, יונתן מקבל את האפשרות לשלוט כמושל יהודה, ומקבל פטור ממסים אך עדיין אין עצמאות מלאה, והוא לא נחשב למלך. תארים שמקבל מהמלך: כהן גדול, רע המלך, שר צבא ושר פלך.
- שמעון כבר עצמאי לחלוטין, ושולט בזכות אסיפת עם יהודית, שמגדירה את סמכויותיו. היא ממנה אותו למנהיג מדיני, מנהיג צבאי ומנהיג דתי, והוא מכונה בשם נשיא, אבל גם הוא לא נחשב למלך. הוא פטור לחלוטין מתשלום מיסים לסלווקים, ומצליח לכבוש את החקרא.
- יוחנן הורקנוס היה רוב תקופתו עצמאי, למעט בחמש השנים הראשונות, בהן עדיין תלוי במלך הסלווקי. גם הוא נחשב נשיא וכהן גדול, ושולט בתוקף החלטה של אסיפת העם ביהודה. הוא גם הראשון שמנפיק מטבעות.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- יהודה אריסטובולוס, הראשון שהכתיר את עמו למלך ושלט בלי שום תלות בסלוקים. אחרי מותו, המשיך למלוך כמלך עצמאי גם אחיו אלכסנדר ינאי. שניהם המשיכו לטבוע מטבעות, ואימצו סגנון שלטון שדומה למלכים ההלניסטים, סגנון בו ירדה חשיבותה של אסיפת העם והמלך החליט את רוב ההחלטות בעצמו.
- שלומציון- בשל היותה אישה, לא יכלה לשלוט רשמית ופיצלה את הסמכויות בין שני בניה. למרות זאת, מעשית, היא הייתה המלכה והמשיכה לנהל בית מלוכה בסגנון סלוקי.

כיצד התרחש אחד מן השינויים (על הנבחן לציין אחד):

- יונתן מקבל עצמאות חלקית – הוא מנצל מאבקים פנימיים בשלטון הסלוקי, הוא החליט לתמוך באלכסנדר בלס, וכך כאשר אלכסנדר תפס את השלטון, הוא ממנה את יונתן לכוחן גדול, למרות שיונתן לא הגיע ממשפחת הכהונה הגדולה.
- שמעון עצמאי לחלוטין - שמעון מנצל את המאבקים הפנימיים בבית סלוקס, כדי לקבל פטור מלא ממיסים עבור ארץ יהודה, זוהי הכרה בעצמאותה ובריבונותה של ארץ יהודה.
- יוחנן עצמאי רוב תקופתו - יוחנן הורקנוס ירש את מקומו של אביו, שמעון, שנרצח בידי הסלוקים. בימיו השתלטו הסלוקים על יהודה למשך חמש שנים. עם מותו של אנטיוכוס השביעי, חידש יוחנן הורקנוס את הברית עם רומא והחזיר ליהודה את עצמאותה.

סעיף ב'

השינוי הדמוגרפי שחל בתקופת שלטון החשמונאים הוא: גידול מספר היהודים ופריסתם במרחב. הגידול במספר היהודים נבע מתהליך גיור רחב היקף - במשך שנות קיומה של ממלכת החשמונאים כבשו השליטים שטחים רבים, אותם סיפחו לממלכה. בתחילה גירשו הכובשים החשמונאים את הנוכרים משטחים אלה אבל החל מיוחנן שונתה המדיניות, גיור נכפה בכוח על העמים בשטחים שנכבשו, אותם צירפו אל העם היהודי. הגיור לא היה רק פעולה דתית אלא גם לאומית, שכן דת ולאום בעולם הקדום היו במידה רבה משולבים זה בזה. ככל שלעם הייתה זהות לאומית חזקה כך הוא התנגד יותר לסיפוח- וככל שהייתה לו זהות לאומית רופפת, כך הוא קיבל עליו את הלאומיות היהודית בקלות רבה יותר. תהליך הגיור כולו הושלם תוך שני דורות כתוצאה מגידול אוכלוסייה יחסית לגבולותיה הצרים של המדינה, נוצר לחץ דמוגרפי ביהודה. תושבי יהודה שלא יכלו למצוא מקום מגורים או פרנסה, היגרו במספרים גדולים לאזורים אחרים בארץ ישראל, שעדיין לא היו בשליטת החשמונאים ולא רצות שכנות, ובראש ובראשונה למצרים. אזורים אלה התמלאו יהודים לצד האוכלוסייה המקומית, וגם במקומות אלה נוצרה מתיחות בין האוכלוסיות. מלכי החשמונאים כבשו שטחים והרחיבו את שליטתם מעבר ליהודה גם על מנת להכיל שלטון יהודי בכל מקום בו ישבו יהודים. כך, ככל שהשלטון החשמונאי הפך לחזק ולמבוסס יותר, כבשו השליטים החשמונאים שטחים מרוחקים יותר, טיהרו את הארץ מנוכרים בכל מקום אותו כבשו, וגיירו בכפייה את העמים שכבשו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה 3- תוצאות "המרד הגדול"

סעיף א'

המשבר דתי שנוצר בחברה היהודית בעקבות חורבן בית המקדש נובע קודם כל מהעובדה שבית המקדש מרכז את כל עבודת הפולחן של העם היהודי: שם מתקיימים טקסי הקרבת הקורבנות, מנהג העלייה לרגל בשלושת הרגלים וזהו ע"פ המסורת מקום משכנו של אלוהי ישראל. לאחר חורבן בית המקדש על ידי האימפריה הרומית, התמודד העם היהודי עם משבר דתי, כיוון שכעת אין מקום לקיים את הפולחן. כמו כן נוצר שבר דתי גדול, כיוון שאם על פי התפיסה היהודית, זהו משכנו של אלוהי ישראל, אז כיצד יתכן כי הוא נתן לחורבן להתרחש. לכן, לאחר החורבן נוצרה סכנה של נטישת היהדות, בעיקר לטובת הנצרות שהחלה לצמוח. (ניתן לשלב בתשובה את המנהיגות הדתית שפעלה בבית המקדש – כמו הכהן הגדול, הסנהדרין והסופרים, שכעת חדלו מלהתקיים).

סעיף ב'

חכמי יבנה האמינו שיש ליהדות קיום גם ללא בית מקדש. שני המנהיגים הבולטים שפעלו בתקופה זו היו רבן יוחנן בן זכאי (ריב"ז) ורבן גמליאל השני. הם פעלו על מנת להתאים את המנהגים היהודיים כך שיוכלו להתקיים בהיעדר בית מקדש, ולאזן דווקא בירושלים שנחרבה אף היא.

הדרכים בהם חכמי יבנה ניסו להתמודד עם המשבר הדתי הם: (על הנבחן להציג שתי דוגמאות) הקמת בית מדרש ובית דין ביבנה: הפיכת יבנה למרכז רוחני של יהודי א"י והתפוצות כתחליף לסנהדרין בירושלים. ריב"ז הקים ביבנה בית-מדרש, אליו הצטרפו חכמים מכל רחבי הארץ. בית-המדרש הפך למקום שבו לומדים תורה, ולבית דין שפוסק הלכות. כך, נמצאה דרך חלופית להבטחת החיים היהודיים בהיעדר המקדש.

תקנות "לזכר המקדש" (ריב"ז): תקנות שבאות לשמר את זכר המקדש, ולהתאים את מצוות המקדש לחיים שאחרי החורבן.

דוגמאות: נטילת לולב: כל אדם בכל ישוב ייטול לולב במשך כל ימות החג לזכר לבית המקדש ולחורבן. ברכת כוהנים: מעתה, הכוהנים בבית הכנסת צריכים לחלוץ את סנדליהם, בשעה שהם מברכים את העם ב"ברכת כוהנים", לזכר למה שהיה נהוג במקדש.

תקיעה בשופר בראש השנה: מותר לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת בכל מקום בו יושב בית הדין הגדול – כלומר, ביבנה. בכך חיזק ריב"ז את מעמדו של המרכז ביבנה כתחליף לבית המקדש בירושלים.

"העבודה שבלב" - רבן גמליאל: מאחר ואין בית מקדש ולא ניתן להקריב קרבנות, הדגיש רבן גמליאל את חשיבות "העבודה שבלב": כלומר לימוד התורה, התפילה, וגמילות החסדים (פעולות צדקה שונות) כחלק מהפולחן האל. נקבעו מועדים לתפילה ועלה מעמדו של בית הכנסת.

דוגמאות נוספות שניתן להרחיב עליהן:

- חיזוק מעמד בית הכנסת.
- מתן "עדות החודש" בפני בית דין גדול במקום לפני הסנהדרין.
- תכנים חדשים לחגי ישראל - בהעדר בית מקדש והקרבת קרבנות.
- פעולות שנועדו לליכוד העם היהודי (מערכת הלכתית אחידה נקבעה, העמקת הקשר בין יהודי א"י ליהודי התפוצות, קביעת לוח שנה אחיד).
- מאבק בנצרות.

פרק שני

לאומיות וציונות

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 10-13

שאלה 10- מקור – תנועות לאומיות באירופה והתנועה הציונית

סעיף א'

הגורמים שעיכבו את פעילות התנועה הציונית ובאים לידי ביטוי במכתב הם (על הנבחן לציין שניים ולהסביר):

- פיזור היהודים: התנועה הציונית פעלה בקרב יהודים, שהיו מפוזרים במקומות שונים בעולם ולכן היו ביניהם הבדלים רבים כמו: שפה, תרבות ומגוון דעות. הפיזור יצר קושי בארגון התנועה הציונית היהודים ובגיבוש תודעה לאומית אחידה (היסטוריה, מיתוסים, פולקלור וכו').
המכתב נשלח ע"י קהילה של יהודים ממצרים להסתדרות הציונית באירופה. עובדה זה מראה את הפיזור של היהודים באזורים השונים – גם המזרח התיכון (צפון אפריקה) וגם אירופה.
ציטוט רלוונטי: "שמענו מהאספה שעשיתם בעיר בזל... ויתעורר גם בלבנו רגש חזק להתאגד אתכם יחד. אך לא ידענו למי לכתוב..."
- היהודים לא דיברו שפה אחת: השפה היא מרכיב חשוב בלאומיות ובתקשורת של בני הלאום. בעזרתה ניתן לאחד את העם ולייחד אותו מלאומים אחרים. לא כל העם היהודי דיבר באותה שפה. יהודי אשכנז דיברו את שפת מקום מושבם ויידיש; יהודי צפון אפריקה דיברו את שפת המקום ולדינו; ובמדינות ערב האחרות דיברו בעיקר ערבית בניב המקומי. העברית נחשבה באותה עת לשפת התפילה, שפת הקודש. העדר שפה לאומית אחידה, יצר קושי בגיבוש הלאומי. כידוע, העברית הפכה לשפה לאומית לכלל היהודים רק בשלבים מאוחרים יותר.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

ציטוטים רלוונטיים מתוך הקטע:

"לאחרונה הביאו לנו מסמכים כתובים בלשון אוסטרית ובתוכם מצאנו דף אחד בעברית – שפתנו הקדושה".

"... כי הלשון הנהוגה פה לשון איספאנייה וגם לשון עברית, כי לשון אוסטרית אין אנו יודעים".

- גורם מעכב נוסף שניתן לציין הוא העובדה שהעם היהודי לא יושב בטריטוריה שבה הוא מבקש להקים מדינות לאום.

גורם אחד שקידם את הפעילות של התנועה הציונית המופיע במכתב הוא **קונגרס באזל**. בשנת 1897 נערך הקונגרס הציוני הראשון בבזל שבשווייץ ביוזמתו של הרצל.

מטרות הקונגרס היו:

- הגברת המודעות בעולם לבעיית היהודים והפיכת הציונות לתנועה לאומית רשמית של העם היהודי.
- יצירת תשתית ארגונית לתנועה הציונית וקביעת היעדים והמטרות של התנועה הציונית (נקבעו בתכנית בזל).
- הקמת מוסדות לקידום הרעיון הציוני ובחירת הנהגה מרכזית שתוביל את העם היהודי.
- יצירת אחדות ושיתוף בין נציגים ציוניים מכל העולם, תוך הצגת מצע משותף לכל הזרמים בציונות.
- השגת מימון לפעילות הציונית והמשך ניסיונות דיפלומטיים להשגת הצ'רטר.

הקונגרס הציוני הפך להיות המוסד העליון של התנועה לענייני חקיקה ותקציב וחברי הקונגרס נבחרו על ידי חברי התנועה הציונית. בתחילה התכנס הקונגרס פעם בשנה, ואחרי מותו של הרצל התכנס פעם בשנתיים.

ציטוטים רלוונטיים מתוך המכתב:

"שמענו מהאספה אשר עשיתם בעיר בזל"

"...מבקשים שתשלחו לנו את ספרי הקונגרס (הציוני) של השנה הראשונה והשנייה".

סעיף ב'

הגורמים שערכו את המאבק של התנועה הלאומית האיטלקית (יש להרחיב על שניים מבין הבאים)

- (1) **חילוקי דעות פנימיים** בין מאצני שרצה באיחוד איטליה כרפובליקה לבין ויטוריו עמנואלה השני מלך פיימונט-סרדיניה וכאבור ראש ממשלתו, ששאפו לאחד את איטליה כמלוכה חוקתית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

(2) **התנגדות האפיפיור:** לאפיפיור הייתה ממלכה משלו במרכז איטליה – ביתו היה ברומא וסביבה היו שטחים וכפרים, שהיו שייכים לאפיפיור – תושביהם שילמו לו מסים וסרו למרותו. במסגרת איחוד איטליה, רצו האיטלקים לקבל את רומא כבירתם, והאפיפיור התנגד לכך, קודם כל מתוך אינטרס כלכלי ושלטוני. בנוסף לכך, האפיפיור זכה לגיבוי בארצות הקתוליות מחוץ לאיטליה וחשש שהאיחוד יערער את מעמדו ויחליש את השפעתו הדתית, ולכן התנגד לו. כמו כן, האפיפיור ומוסד הכנסייה, התנגדו לרעיונות החילוניים של התנועות הלאומיות ומנהיגיהן.

(3) **אוסטריה:** הקיסרות האוסטרית שלטה על שטחים נרחבים בצפון איטליה ונלחמה בתהליך האיחוד שדרש בחזרה את שטחי שליטתה.

(4) **הפיצול החברתי-תרבותי-מדיני:** איטליה הייתה מפוצלת מאות שנים בין נסיכויות וממלכות שונות. היה זה גם פיצול תרבותי - כלכלי בין דרום עני וים - תיכוני ובין צפון מפותח כלכלית ואירופאי. בנוסף, היה קיים גם פיצול לשוני, שהיה צורך לגשר גם עליו.

שאלה 11- תכנית בזל ותכנית אוגנדה

סעיף א'

תכנית בזל היא תכנית העבודה של התנועה הציונית, כפי שנקבעה בקונגרס הציוני הראשון בעיר בזל, בשוויץ (1897).

מטרת התנועה הציונית על פי התכנית: הציונות שואפת להקים לעם ישראל בית מולדת בארץ ישראל באישור המעצמות (כלומר, בהסכמה בינלאומית).

האמצעים שנקבעו למימוש התכנית הם:

1. יישוב א"י ופיתוחה על ידי יהודים עובדי אדמה, בעלי מלאכה ועובדי כפיים.
 2. הקמת מוסדות וארגונים באופן חוקי וגלוי - הכוונה להפיץ את רעיונות הציונות בגולה ולגייס כספים לטובת התנועה הציונית.
 3. חיזוק הרגש הלאומי - היהודי וההכרה הלאומית היהודית. באמצעות תנועות נוער, חינוך, ולימוד היסטוריה והשפה העברית.
 4. פעילות דיפלומטית להשגת הצ'רטר - יש להתחיל במגעים דיפלומטיים (משא ומתן) עם המעצמות השונות, כדי להשיג את הסכמתן לעזור ליהודים.
- חשיבות התכנית לתנועה הציונית היא בכך שהיא קובעת יעדים ברורים לתנועה וכן דרכי פעולה למימושם. התכנית קובעת את א"י כיעד היחיד של התנועה הציונית ומהווה פשרה בין הזרמים השונים בציונות, דבר שמאפשר לתנועה הלאומית היהודית לפעול בשיתוף פעולה למרות חילוקי הדעות: יישוב א"י ופיתוחה – עמדת הציונות המעשית, חיזוק הרגש הלאומי – עמדת הציונות הרוחנית, ופעילות דיפלומטית והקמת מוסדות – עמדת הציונות המדינית של הרצל.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

בנוסף הייתה התכנית הצהרה גלויה של התנועה על מטרותיה, בצד התחמקות מהצהרה על המטרה הסופית – הקמת מדינה, על מנת שלא לעורר את כעסו של הסולטן התורכי.

סעיף ב'

תכנית אוגנדה: לאחר שהרצל נכשל בקבלת צ'רטר להתיישבות בארץ ישראל ובסביבותיה, הציע לו צ'מברליין, שר המושבות הבריטי, להקים אוטונומיה יהודית באוגנדה (שבמזרח אפריקה) בחסות בריטית.

בתחילה דחה הרצל את ההצעה, בעיקר מפני שאוגנדה הייתה רחוקה מאוד מא"י, אך הוא שינה את דעתו בעקבות פרעות קישינייב ב-1903 ברוסיה. מדובר היה בפרעות קשים במיוחד בהם עשרות נהרגו, מאות נפצעו ונגרם הרס וחורבן של בתי כנסת, חנויות ובתים. הרצל נדהם מעצמת הפרעות ומהאנטישמיות שקיימת ברוסיה ושאף לפעול במהרה כדי לסייע ליהודים שם.

הרצל הפתיע את כל חברי הקונגרס כשהעלה את תכנית אוגנדה בקונגרס הציוני ה-6 (שכונה "קונגרס הבוכים"). התוכנית נתקלה בהתנגדות, בעיקר מקרב חובבי ציון שראו בא"י את מקום מושבו הבלעדי של העם היהודי, וטענו שתכנית אוגנדה מנוגדת לתכנית בזל. בסופו של דבר הוחלט להוציא משלחת לאוגנדה שתבדוק את השטח, ומסקנותיה שללו את ההצעה.

ניתן להביא בתשובה גם נימוקים נוספים לתמיכה בתכנית אוגנדה כמו:

- לראשונה מאז הוקמה התנועה הציונית, מעצמה אדירה כבריטניה מכירה ביהודים כאומה כמו כל האומות, ובזכותם לטריטוריה. ההצעה תשמש תקדים בינלאומי, ממנו בריטניה תתקשה לסגת בהמשך.
- גם במקלט הזמני, יוכל העם היהודי להתקבץ, להקים מוסדות ממשל ולהתנסות לראשונה בחיים משותפים, דבר שיקל אח"כ על הקמת מדינה בא"י.
- אי אפשר לסרב למעצמה כמו בריטניה. זוהי הצעה נדיבה וסירוב לה יהיה בגדר החמצה. מי מבטיח הצעות נוספות בעתיד?

שאלה 12- התפתחות התנועות הלאומיות

סעיף א'

- הגורמים שסייעו למימוש יעדי התנועה הלאומית האיטלקית הם: (על הנבחן להסביר שניים)
- מדיניותו הדיפלומטית הזהירה והנבונה של כאבור, ראש ממשלת פיימונט, שהוביל את המאבק הדיפלומטי לאיחוד ונחשב ל"אדריכל" האיחוד האיטלקי.
 - פעילותו של מאצני, הליברל והמהפכן – שהחל באגודת "הקרבוני" (שורפי הפחמים) והקים ב-1831 את תנועת "איטליה הצעירה", שהפכה לתנועה הלאומית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- מנהיגותו העממית של גאריבלדי – איש הצבא הכריזמטי, שהוביל את המאבק הצבאי בדרום ומחל על כבודו (בכיוש רומא), במטרה למנוע מלחמת אחים.
- העזרה הצרפתית של נפוליאון השלישי לממלכת פיימונט במאבקה נגד אוסטריה.
- מנהיגותו של המלך ויטוריו עמנואלה השני, מלך פיימונט-סרדיניה, אשר תמך בתנועה הלאומית וברעיון איחוד איטליה תחת שלטון הכתר שלו (בשונה ממלכים אחרים, שראו בתנועה הלאומית כאויבת המשטר המלוכני שלהם).

סעיף ב'

הצהרת בלפור, היא הצהרה ניתנה על ידי בלפור - שר החוץ הבריטי, ללורד רוטשילד כנציג הציונות בבריטניה. ההצהרה ניתנה בנובמבר 1917, בזמן מלחמת העולם הראשונה, ובה נכתב כי ממשלת בריטניה מצהירה על תמיכה בהקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ-ישראל. בנוסף מפרטת ההצהרה שני תנאים לתמיכת בריטניה –

- א. שלא ייעשה דבר העלול לפגוע במעמדם המדיני או בזכויותיהם של היהודים היושבים בגולה.
- ב. שלא ייעשה דבר העלול לפגוע בזכויותיהם הדתיות והאזרחיות של העדות הלא-יהודיות בארץ-ישראל.

ההצהרה סייעה לקדם את המטרה העיקרית של התנועה הלאומית היהודית, כפי שנקבעה בתכנית באזל – הקמת בית לאומי לעם היהודי בא"י באישור המעצמות. כיוון שהצהרת בלפור מדברת על בית לאומי לעם היהודי, בא"י ובאישור בריטניה, שהייתה אז המעצמה הכי גדולה בעולם, ניתן להבין כי ההצהרה עולה בקנה אחד עם מטרת הציונות. מכאן ואילך הצהרת בלפור תשמש קלף מדיני בידי ההסתדרות הציונית במאבקה בממשלת בריטניה למילוי התחייבויותיה. ההצהרה הפכה לאבן פינה של הציונות המדינית לא בגלל מה שיש בה אלא בגלל הפירושים והמשמעויות שייחסו לה התנועה הציונית מזה והעולם הערבי מזה.

שאלה 13- מאבק התנועות הלאומיות באירופה ופעילותה של ניל"י

סעיף א'

שלב המאבק של התנועה הלאומית האיטלקית בא לידי ביטוי באופן הבא :
מאבק עממי - מכונה גם מאבק "מלמטה", כיוון שהוא מובל ע"י העם והמנהיגים שבאים מתוכו. באיטליה בא לידי ביטוי במהפכות 1848 ("אביב העמים") שהונהגו על-ידי מציני וגיוזפה גריבלדי. המרידות אמנם נכשלו ודוכאו, אך כישלונן הביא להתגברות התסיסה הלאומית באיטליה ולהגברת המאבק.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

מאבק מדיני – מכונה גם מאבק "מלמעלה", כיוון שמובל ע"י המנהיגים רשמיים. בא לידי ביטוי בברית של כאבור עם מלך צרפת (נפוליאון השלישי) במאבק נגד אוסטריה. בסופו של דבר, הביס הצבא הצרפתי בסיוע איטלקי את אוסטריה, שנאלצה לוותר על שליטתה בצפון איטליה. לשלב זה ניתן לייחס גם את כיבושי גריבלדי בדרום איטליה, בעזרת צבא המתנדבים שהקים ("צבא האלף"), שהעבירו את שטחי הדרום לשלטון המלך ויטוריו עמנואלה השני, והגיעו עד לרומא.

סעיף ב'

מטרת ניל"י בפעילותה נגד השלטון העותמאני: במהלך מלחמת העולם הראשונה, הלכה והתחדדה אצל הישוב היהודי בארץ ההבנה, כי העותומאנים מתנגדים בחריפות ללאומיות בכלל ולציונות בפרט, ואין בכוונתם לאפשר ליישוב לפתח את שאיפותיו הלאומיות. חברי ניל"י האמינו כי יש לסייע לבריטים לכבוש את הארץ. סיוע להם יזכו בהכרת תודה עם סיום המלחמה ויוביל לתמיכה בציונות ובהקמת מדינה יהודית באזור, לאחר כיבוש הארץ. דרכי הפעולה של המחתרת היו: ריגול אחר פעולות ותנועות העותומאנים והעברת כל מידע אפשרי על הצבא התורכי דרך החוף לספינות ריגול בריטיות, ע"י יוני דואר, או ע"י מעבר רגלי חשאי למצרים. בעקבות המידע שהועבר ע"י ניל"י, שינוי הבריטים את תכניות הפלישה לארץ.

פרק שלישי

המאבק על הקמת מדינת ישראל

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 14-16

שאלה 14- מקור – מלחמת העצמאות

סעיף א'

עם הכרזת האו"ם על חלוקת א"י (29.11.1947), פרץ היישוב הערבי בא"י בפעולות דמים נגד היישוב היהודי. פעולות הדמים החריפו והקצינו במהירות. כנופיות, קבוצות חמושות והתקהלות ספונטנית של תושבים ערביים המיטו הרס רב על היישוב היהודי בא"י. היישוב היהודי בארץ ישראל התארגן להתמודד עם תופעה זו, תחת הנהגתו של דוד בן גוריון ומטכ"ל "ההגנה". מוקדי הלחימה בתקופה זו היו ערים מעורבות, מוקדי אוכלוסייה ערביים עוינים הנמצאים בסמוך לערים יהודיות, ישובים יהודיים מבודדים ומלחמה על הדרכים והתשתיות, כגון הדרך לירושלים. הקושי המוצג בקריקטורה הוא המלחמה על הדרכים והקושי למצוא לה פתרון. היישוב היהודי ניסה להתמודד עם המתקפות על הדרכים באמצעות שיירות ובסיוע משוריינים הנעים יחד בשיירה, במטרה לפרוץ לישובים המבודדים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

הקריקטורה שלפנינו עוסקת בהתקפה הערבית על השיירות היהודיות בדרך לירושלים, אשר הביאה ל"משבר השיירות" במהלך המחצית הראשונה של מלחמת העצמות (עד מאי 1948). "משבר השיירות" היה אחד הקשיים העיקריים של היישוב היהודי במהלך המחצית הראשונה של מלחמת העצמות. שיירות אספקה שנועדו ליישוב היהודי בירושלים, אשר היה מנותק מן המרכז עקב פעולות הכוחות הערביים, הותקפו על ידי הכוחות הערביים, נשדדו ולא הגיעו אל היישוב היהודי הנצור בירושלים. הקושי של הכוחות היהודיים להשתלט על הדרך לירושלים נבע גם מקונספציית לחימה מוטעית של "ההגנה".

הקריקטורה מתארת לוחם "הגנה" או פלמ"ח הצועד בשביל צר ותלול המוביל לירושלים. הוא נושא סל מצרכים, אספקה ל"סבתא". בצד הדרך מסתתר זאב, העורב ללוחם ומבקש לטרוף אותו. הקריקטורה יוצרת אנאלוגיה בין משבר השיירות, אשר פקד את היישוב היהודי בחלקה הראשון של מלחמת העצמות (ארבעת החודשים הראשונים) לבין המעשייה מאת האחים גרים "כיפה אדומה". הלוחם היהודי מתואר ככיפה אדומה, בעל רצון טוב להעלות אספקה ליישוב הנצור בירושלים. בצד הדרך אורב לו הזאב הרשע – הכוחות הערביים.

סעיף ב'

הגורמים לניצחונה של מדינת ישראל במסגרת מלחמת העצמות נובעת הן מיתרונות כוחות ההנהגה, הצבא והאוכלוסייה היהודיים והן בשל חסרונות הכוחות ערביים והנהגתם. (על הנבחן לציין לפחות שלושה)

מבחינה הנהגתית: בעוד שההנהגה הערבית נעדרה "שדרה ניהולית בריאה" (כלומר, הכוחות הערביים פעלו ללא תיאום ביניהם), לכוחות היהודיים ולמדינת ישראל היה מטכ"ל, אגף מבצעים וראש ממשלה אחד, אשר היה גם שר ביטחון וניהל את כל המערכה הצבאית מלמעלה – דוד בן גוריון. הלכידות ברמת ההנהגה אפשרה למדינת ישראל ולזרוע הצבאית לפעול באופן יעיל, מתואם ועקבי לשם השגת המטרות הצבאיות.

מבחינה מורלית: הערבים היו בטוחים שתהיה זו מלחמת בזק שתערך כעשרה ימים (לפי דבריו של עבדאללה). לכן, ככל שנמשכה לחימה מול צה"ל, איבדו הכוחות הערביים מורל והפכו שפופים וחסרי תקווה. לעומתם, בכוחות היהודיים שלטה רוח לחימה של "להיות או לחדול". הכוחות היהודיים ידעו כי כניעה בפני הכוחות הערביים פירושה רצח, גירוש וסופו של החלום הציוני.

הכנה מודיעינית מקדימה: הכוחות הערביים זילזלו ביכולת היישוב היהודי להגן על עצמו. ניתן לומר כי הכוחות הערביים כשלו בהערכותיהם המודיעיניות. לעומתם, היישוב היהודי העריך נכונה את הכוחות הערביים והתכונן בהתאם.

גיוס כוחות יהודיים נוספים לשורות צה"ל: במהלך מלחמת העצמות התגייסו עולים רבים, אשר הגיעו לחופי ארץ ישראל עם הקמתה. העולים עברו הכשרה צבאית מהירה ותרמו לעיבוי הכוחות היהודים הלוחמים.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

יבוא נשק במהלך מלחמת העצמאות: עם הקמתה, יכלה מדינת ישראל לייבא נשק צבאי "כבד", כגון: מטוסים ותחמושת. מטוסים ותחמושת הגיעו למדינת ישראל במהלך המחצית השנייה של מלחמת העצמאות והפכו את צה"ל לצבא מצויד היטב וקטלני. להגעת הנשק הכבד למדינת ישראל יש משמעות רבה מאוד בניצחון מדינת ישראל.

שאלה 15- העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם

סעיף א'

בפברואר 1947 מעביר שר החוץ הבריטי, ארנסט בוויין, את שאלת ארץ ישראל לדיון באו"ם. החוקרים חלוקים בדעותיהם בנוגע לסיבות שהובילו את בריטניה לעשות זאת. ההיסטוריונים הטוענים, כי בריטניה הושפעה בעיקר משיקולים הנוגעים למעמדה של בריטניה לאחר מלחמת העולם השנייה ישענו על ההסברים הבאים:

- בריטניה רצתה להדק את קשריה עם העולם הערבי. כל פעולה של בריטניה בנוגע לארץ ישראל עלולה לפגוע באינטרסים של ארצות ערב ולהוביל להרעת היחסים של בריטניה עימם. בריטניה העדיפה שהאו"ם יקבל החלטה זו, וכך תימנע תרעומת כלפיה מהצד הערבי.
 - בריטניה הניחה, שאחת האפשרויות של האו"ם היא להפעיל על בריטניה לחץ להמשיך לשלוט בארץ ישראל. הסיבה לכך היא: האו"ם היה ארגון צעיר וחסר ניסיון, אשר אין ביכולתו להביא לפתרון בעיית ארץ ישראל.
 - השליטה של בריטניה בארץ ישראל הייתה בעלת חשיבות גדולה עבור בריטניה בעת ששלטה בהודו, משום שארץ ישראל אפשרה מעבר קל להודו (דרך תעלת סואץ). ב – 1947 הודו השתחררה משליטת בריטניה, על כן חשיבותה של ארץ ישראל לבריטניה פחתה.
 - דעת הקהל העולמי התנגדה להמשך שליטתה של בריטניה בארץ ישראל, עקב זוועות השואה.
 - מצבה הכלכלי של בריטניה לאחר מלחמת העולם השנייה היה קשה מנשוא והיא נזקקה לעזרה הכלכלית של ארה"ב, אשר עמדתה הייתה דקולוניזטורית.
- ההיסטוריונים הטוענים, כי בריטניה הושפעה בעיקר משיקולים הנוגעים למאבק של היישוב היהודי בהם ישענו על ההסברים הבאים:
- תנועת המרי העברי, אשר כללה את שלוש המחתרות היהודיות ובצעה פעולות רבות, ביניהן:
- שחרור מעפילים ממחנה המעצר בעתלית.
 - "ליל הרכבות", במסגרתו פוצצו חוליות של הפלמ"ח מסילות ברזל ב – 150 נקודות שונות ואנשי אצ"ל ולח"י פוצצו מסילות ברזל בלוד.

- "ליל הגשרים" – הפלמ"ח פיצץ עשרה גשרים, שחיברו בין ארץ ישראל לארצות השכנות.
- פגיעה בראדרים בריטיים, אשר סייעו להם לתפוס אניות מעפילים שהגיעו לארץ ישראל.
- עם פרוקה, התפצלה פעולת היישוב נגד הבריטים לשתי גישות – גישת המאבק הצמוד ליעדי התנועה, שפעלה לחיזוק העלייה הבלתי-לגלית (העפלה) וההתיישבות, מול גישת המאבק הרצוף הממשיך את פעולות האלימות נגד הבריטים. פעולות לדוגמא – אקסודוס, 11 הנקודות בנגב, הפריצה לכלא עכו ותליית הסרגינטים הבריטים.
- פעולות המאבק של היישוב היהודי הפעילו לחץ גדול על הבריטים וגזלו מהם משאבים צבאיים, כלכליים, אבדות בנפש ושינוי דעת הקהל הבריטית על המשך המנדט הבריטי בארץ ישראל.
- התלמיד יבחר באחת העמדות ויתמוך בה.

סעיף ב'

עקרי התוכן של החלטת האו"ם מ – 29.11.1947 :

- המנדט הבריטי יסיים את תפקידו עד 1 אוגוסט 1948.
- יוקמו שתי מדינות, ערבית והיהודית, על שטח מדינת ישראל, לא יאוחר מהראשון באוקטובר 1948.
- המדינות יוכלו להגיש בקשת הצטרפות לאו"ם.
- המדינה היהודית תכלול את רוב שטח הנגב, עמק יזרעאל, מישור החוף ואצבע הגליל. סך הכל כחמישים וחמישה אחוזים משטח ארץ ישראל.
- המדינה הערבית תוקם בשאר האזורים של ארץ ישראל ותכלול כארבעים וחמישה אחוזים משטח ארץ ישראל.
- ירושלים ואזור בית לחם יהיו תחת פיקוח בינלאומי.

קושי אחד מנקודת מבט יהודית, הנובע מהחלטת האו"ם הוא – ירושלים ועוד שלוש יישובים יהודיים ללא נכללו בתוך שטח המדינה היהודית. לירושלים ישנה חשיבות מיוחדת במינה לעם היהודי בישראל ובתפוצות. אי הכללת ירושלים בתכנית תפגע במורל היישוב היהודי של העם בישראל ובתפוצות.

יתכנו קשיים נוספים :

- השטחים היהודיים היו מנותקים ומוקפים ביישובים ערביים, דבר שעלול לפגוע בביטחון ובמעבר אספקה ליישובים היהודיים.
- משאבים כלכליים, כמו תחנת החשמל ומפעל האשלג, אינם נמצאים בתחומי המדינה היהודית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

שאלה 16- הקמת המדינה והקמת צה"ל

סעיף א'

השיקולים של דוד בן גוריון להכריז על הקמת מדינת ישראל הם (על הנבחן להציג שניים):

- דוד בן גוריון הדגיש את היתרונות הרבים של מדינה עצמאית וריבונית: הטלת מיסים אשר ישמשו לקניית ציוד צבאי, היכולת להכניס ציוד צבאי באופן חופשי, חקיקת חוק גיוס חובה שיאפשר גיוס המוני לצבא מדינת ישראל ואיחוד הכוחות היהודיים הלוחמים במסגרת מחתרות לצבא אחד ואחיד.
 - הזדמנות היסטורית שלא תחזור על עצמה: לאחר אלפיים שנות גלות, היהודים הצליחו להקים מנגנוני שלטון עצמאיים וזכו להכרה בינלאומית. חשיבות רבה הייתה לעצם העובדה שברה"מ וארה"ב הסכימו לקמת מדינת ישראל, וספק אם לא ימשכו ידם מהחלטה זו, במידה והמדינה לא תוקם בפרק הזמן המתוכנן.
- ישנם שיקולים נוספים:
- השיפור במצבה הצבאי של מדינת ישראל בעקבות תכנית ד'.
 - חשש שמדינות יחזרו בהן מהסכמתן לתכנית החלוקה.
 - הערכה צבאית, לפיה צבאות ערב אינם מוכנים דיו ללחימה כוללת.

השיקולים לדחיית הכרזת המדינה (על הנבחן להציג שניים):

- הצעתה של ארה"ב לדחות את הכרזת המדינה ובמקומה לנהל מגעים בין היישוב היהודי לערבי, על מנת להגיע להסכם המקובל על שניהם לתכנית החלוקה. עד אז יתקיים בארץ ישראל משטר נאמנות. במידה והיישוב היהודי יקבל את הצעת ארה"ב, היא תדאג לחמש אותו בעתיד. במידה והיישוב היהודי לא יקבל את ההצעה, יתכן וארה"ב תמשוך את ידה מתמיכתה בתכנית החלוקה. הסיבה להצעת ארה"ב – החשש שלה, כי היישוב היהודי לא יחזיק מעמד תחת מתקפה של צבאות ערב, היות והוא קורס ממילא תחת מתקפות היישוב הערבי (במהלך 4 החודשים הראשונים למלחמת העצמאות).
- איום של מדינות ערב, כי יפלשו לשטחי מדינת ישראל, אם זו תכריז על עצמאות. היה חשש גדול כי מדינת ישראל תובס ודבר זה עלול להוביל לחיסול היישוב היהודי בא"י.

סעיף ב'

- המניעים של בן גוריון לפרק את האצ"ל הלח"י והפלמ"ח (על הנבחן להציג לפחות שלושה):
- רצונו של דוד בן גוריון לאחד את הכוחות הלוחמים לכוח אחד גדול, שיאפשר להפעיל מבצעי לחימה גדולים ומורכבים ויכה באויב במספר חזיתות.

- הרצון של דוד בן גוריון להביא לכך שיהיה למדינה צבא ממלכתי, אשר יפעל תחת פיקוד מדיני אחד. בן גוריון רצה שיהיה גוף, הפועל על פי תכנית מוגדרת שתינתן לו על ידי הדרג המדיני ולא לפי נטיות פוליטיות, כפי שפעלו המחתרות.
- דוד בן גוריון ראה בהקמת צה"ל הזדמנות לנטרל ולהחליף את הכוחות הקיצוניים (ארגוני הפורשים – האצ"ל והלח"י), מהם חשש שיפגינו חוסר מיומנות ויפעלו נגד המדינה החדשה.
- בכל הנוגע לפלמ"ח, דוד בן גוריון איבד את האמון בו, בעקבות מספר סירובים של אנשיו לשתף פעולה עם החלטותיו. כך למשל, אנשי פלוגות הים של הפלמ"ח סירבו להשתלב בחיל הים. הם העדיפו להשתלב בשורות הפלמ"ח כלוחמים מן המניין. דוד בן גוריון ראה זאת כדבר העלול להזיק לכל פעילות של צבא ממלכתי.

ההשפעות של תהליך פירוק המחתרות היו: מחד, פירוק המחתרות ושילובם בצה"ל הביא להעצמת כוחו של צה"ל ולאורך המלחמה הוא הפך משוכלל וחזק יותר, תוך כדי הלמידה כיצד להפעיל את זרועותיו וכוחותיו השונים בתיאום. מאידך, פירוק המחתרות הביא להתנגשות, לעיתים אלימה, בין אנשי המחתרות הפורשות או הפלמ"ח ובין צה"ל והדרג המדיני. אנשי הפלמ"ח התנגדו לפירוקו וטענו, כי דוד בן גוריון עושה זאת מטעמים פוליטיים. האצ"ל הגיע לכדי עימות אלים עם צה"ל במסגרת "פרשת אלטלנה". הלח"י רצח את ברנדוט, נציג האו"ם, בניגוד לעמדת ההנהגה הישראלית. יחד עם זאת, המחתרות שולבו בצה"ל והפכו לחלק ממנו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

פרק רביעי

סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 17-20

שאלה 17- מקור – תהליך הזה-קולוניזציה

סעיף א'

תהליך הזה - קולוניזציה הוא תהליך של שלילת הקולוניזציה, כלומר סיום שליטתם של מדינות מערביות עוצמתיות על עמים הנמצאים מעבר לים, תוך ניצול כוח העבודה שלהם, משאבי הטבע, הדרכים ומיקומם האסטרטגי. תהליך הזה קולוניזציה הגיע לשיאו במחצית השנייה של המאה העשרים, לאחר מלחמת העולם השנייה.

שני גורמים לתהליך הזה קולוניזציה (על הנבחן להסביר שניים):

- גורם כלכלי: מלחמת העולם השנייה רששה את הקופות הציבוריות של מדינות אירופה. היות ושימור שליטה קולוניאליסטית דורש משאבים כלכליים רבים, מדינות רבות מבקשות לוותר על השליטה הקולוניאליסטית באזורים מסויימים.
 - גורם אידיאולוגי: התפיסה האימפריאליסטית קולוניאליסטית, שאפינה את תפיסת מעצמות אירופה, מתחלפת לאחר מלחמת העולם השנייה בתפיסה דה-קולוניזטורית של ארה"ב. התפיסה דה-קולוניזטורית של ארה"ב מתבטאת לראשונה במסמך 14 הנקודות של וילסון (מתקופת מלחמת העולם הראשונה), אך מופנמת על ידי אירופה לאחר מלחמת העולם השנייה.
- גורם נוסף – המלחמה הקרה ורצון של ברה"מ וארה"ב להרחיב את תחומי ההשפעה שלהן בעולם.

סעיף ב'

שני הגורמים שהשפיעו על היחס ליהודים בארצות האסלאם, כפי שהם באים לידי ביטוי בקטע המקור: תהליך הזה-קולוניזציה והתגברות הלאומיות.

- תהליך הזה-קולוניזציה: האוכלוסיה הלא היהודית בארצות האסלאם זיהו את היהודים עם המשטרים הקולוניאליסטים. היהודים השתלבו בצורה טובה במנגנון המשטרים הקולוניאליסטים. האוכלוסייה המוסלמית זיהתה את היהודים עם המנגנונים הקולוניאליסטיים ובסיום תהליכי הזה-קולוניזציה, תוך התגברות הרגש הלאומי בקרב האוכלוסיה המוסלמית, התפרצה הסלידה מהיהודים ובוטאה באמצעות חוקים, המפלים אותם לרעה ובאמצעות פעולות אלימות, ספונטיות ומוכוונות שלטון, נגד היהודים.

ציטוט: "האחד הוא תהליך הזה-קולוניזציה..."

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- התגברות הלאומיות: התגברות התחושות הלאומיות בתקופת הזה – קולוניזציה הביאו את האוכלוסייה המוסלמית לזהות את היהודים כשונים, כלומר, כקבוצה שונה ומזיקה שיש למגר. היהודים נתפסו ככאלו שאינם יכולים להזדהות עם תחושות לאומיות וממילא אינם יכולים להפוך לחלק מהלאום בשל יהדותם. לפיכך, הרגשות האנטי-יהודיים הביאו לפעילות אנטישמית.
- ציטוט: "והשני הוא התגברות המגמות שחידשו מסורות של אחדות כלל ערבית מתקופת הח'ליפים והכיבושים הגדולים של האיסלאם בימי הביניים..."
- אן: "השלטת צביון ערבי במדינה והתנערות מההשפעות של הקולוניאליזם. תהליכים אלה החלו עוד קודם להקמתה של מדינת ישראל אך קיבלו משנה תאוצה לאחר הקמתה."

תגובה אחת של היהודים כלפי היחס העוין של מאוכלוסייה המוסלמית היא: עלייה לארץ ישראל. יהודים רבים הבינו כי אין תקווה לתקן את המצב בארצם, שהם נמצאים בסכנת חיים ועל כן עלו לארץ ישראל.

שאלה 18- עלייה וקליטה בשנות ה-50 וה-60

סעיף א'

קשיים שעמדו בפני מדינת ישראל בעקבות העלייה הגדולה של שנות ה-50: (על הנבחן להציג שניים):

עם הקמת המדינה מנה הישוב בארץ כ-630,000 איש. עד סוף העשור הראשון למדינה הוא מנה כבר כמיליון יהודים וחצי. קליטת מאות אלפי יהודים ממדינות ותרבויות שונות היווה קושי גדול עבור המדינה הצעירה.

- התמודדות עם מגוון ושונות העולים – להנהגה היהודית בארץ היה חשש גדול כי החברה הישראלית לא תצליח להתאחד, לאור המגוון והשונות הגדולים מהם באו העולים. בנוסף, ותיקי הישוב חשו כי התרבות הישראלית החדשה שנוצרה בארץ, במהלך מפעל הציונות עד הקמת המדינה, היא התרבות הנכונה למדינה ולכן, דרשו לבטל כל סממן של התרבויות הגלותיות אתן הגיעו העולים (תפיסת "כור ההיתוך").
- המחסור במזון – מחסור זה נבע מן הקושי לייצר כמויות גדולות של מזון או לקנותן, בשל העדר תקציבים.
- המחסור בדיוור – במדינה הצעירה לא היו מספיק דירות וישובים על מנת לשכן את כל העולים, ולכן היא נאלצה לשכנם בדיוור זמני בתנאים גרועים למשך מספר שנים. לאחר מכן יצרה המדינה הכוונה למקומות הדיוור לעולים, על פי הצרכים שהועלו.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- בעיית תעסוקה – חלק גדול מהעולים הגיעו עם הכשרה מקצועית שלא הלמה את צרכי המדינה המתפתחת, בצד מחסור גדול במקצועות שנדרשו במדינה. בחו"ל עסקו העולים בעיקר במסחר, במלאכה, בתעשייה ובפקידות, מיעוט עסק בחקלאות או במקצועות חופשיים. מקצועות אלה לא תאמו את צרכיו של המשק הישראלי (ואת אפשרויות התעסוקה שלו). רוב העולים נאלצו למצוא פרנסה בעבודות פשוטות ששכרן נמוך וחסרות יוקרה חברתית.
- היווצרות פגרים כלכליים - בשנים הראשונות נוצרו פגרים גדולים בין הוותיקים ובין העולים, בעיקר אלה שבאו מצפון אפריקה ומאסיה. הפגרים באו לידי ביטוי בעיקר במגורים ובתעסוקה.

תרומת עלייה זו למדינת ישראל (על הנבחן להציג שני תחומים):

- מעבר מתפיסת "כור היתוך" ל"רב-תרבותיות" - לאחר שנים של תחושת אפליה וקיפוח, אותם חשו עולי ארצות המזרח, החל שינוי משמעותי בתפיסת התרבות הישראלית – מתן מקום סובלני ופלורליסטי למגוון התרבויות הקיים בחברה הישראלית.
- עיצוב גבולות המדינה באמצעות התיישבות חקלאית ועיירות הפיתוח, שהוקמו סמוך לגבולות ובאזורים שטרים יושבו.
- הרחבת הייצור החקלאי והתעשיות בארץ – העולים תרמו לגידול המשק הישראלי וחיזקו את יכולתו לתפקד באופן עצמאי ואף לייצא.
- גידול דמוגרפי של הציבור היהודי במדינה.

סעיף ב'

אירועי ואדי סאליב – וואדי סאליב, שכונת עוני, ערבית לשעבר, בתחתית העיר חיפה, שמרבית מתושביה יוצאי מרוקו. בשנת 1958, חיו בארץ כ-160 אלף יוצאי מרוקו ומצבם היה קשה. רבים מהם התפרנסו בדוחק מעבודות בלתי מקצועיות וזמניות והתגוררו בעיירות מרוחקות. אלו מהם שהגיעו אל הערים הגדולות, התגוררו בשכונות עוני צפופות, דוגמת ואדי סאליב. בשנה זו עדיין חיו משפחות רבות במעברות, ורבות מהן, היו מקרב יוצאי מרוקו. ראשית המהומות בתגרה מקומית בבית קפה מקומי בשכונת ואדי-סלאיב. בעל בית הקפה הזעיק את המשטרה וכוחות משטרה שהגיעו אל המקום ירו באחד המשתתפים בתגרה, עקיבא אלקריף, שלטענת המשטרה היה שיכור וגילה התנגדות. הפצוע הובל לבית החולים אך בשכונה נפוצו שמועות-שווא כי מת מפצעיו. הרוחות סערו. דוד בן הרוש, וקבוצת פעילים בהנהגתו ניצלו את האירוע בכדי לקדם את מטרותיהם החברתיות – פוליטיות. הם חיברו כרוז אשר קישר בין הכוח שהפעילה המשטרה כלפי השיכור ובין יחס הקיפוח והאפליה כלפי העולים ממרוקו תושבי ואדי-סלאיב.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הכירו את **MY.GEVA** סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

הפעילים ארגנו הפגנה, בה נשאו דגלים שחורים ודגל המדינה טבול בדם. ההפגנה התפזרה ללא אלימות. למחרת שוב התחוללו התפרעויות בכמה מוקדים בשכונה. המתפרעים הציתו מכוניות, פגעו בבתי קפה ובמועדונים של מפא"י ושל ההסתדרות. נוסף על כך, עלו צעירים מהשכונה להר הכרמל ופגעו בחלונות ראוה ובאוטובוס נוסע. בתגובה עצרה המשטרה חלק מהמפגינים. המהומות התפשטו לאזורים נוספים בארץ כמו מגדל העמק, עכו, באר שבע, קריית שמונה ובית שאן, אם כי בהיקף מצומצם.

השפעת האירועים על החברה בישראל – בעקבות המהומות הוקמה ועדת חקירה ציבורית בראשות השופט עציוני. על הוועדה הוטל לבדוק את הגורמים לאירוע, את מהלכו ולהציג המלצות לטיפול במניעתם בעתיד. בפני הוועדה העיד דוד בן הרוש.

בן הרוש סיפר את סיפור חייו. הוא נולד ב-1925 בקזבלנקה שבמרוקו, עלה לארץ בספינת מעפילים ב-1947, גורש לקפריסין ועלה שוב ב-1948, בעיצומה של מלחמת העצמאות בה השתתף. לאחר המלחמה עבד בחברת חשמל ונפלט ממנה בשל תחושות קיפוח. לפרנסתו פתח בית קפה בשם "תמר" בשכונת ואדי סאליב. לבית הקפה המקומי הגיעו עולים חדשים, קשיי יום, שמוצאם מצפון אפריקה. כדי להיאבק למענם הקים תנועה בשם "ליכוד יוצאי אפריקה".

דבריו שיקפו את המרירות הרבה של יוצאי צפון אפריקה, והביאו לתחילתו של ויכוח חריף שהתנהל בעיקר בעיתונות. חלק מהציבור טען כי אכן מדובר בקיפוח ובאפליה של מוצא עדתי, ואילו אחרים טענו כי מצבם הירוד של יוצאי צפון אפריקה נובע מאיכותם. האיכויות מביניהם היגרו לצרפת, ואילו לישראל הגיעו היסודות הטובים פחות.

הוועדה הציגה במסקנותיה את תחושת הקיפוח והאפליה של יוצאי צפון אפריקה על רקע סוציאלי ועדתי.

המהומות ברחבי הארץ ומסקנות הדו"ח חייבו את מקבלי ההחלטות בישראל ואת הציבור להקדיש לנושא מחשבה נוספת. רבים החלו להבין כי המהומות נבעו ממצוקה חברתית - עדתית קשה, ופתרון הבעיות מחייב תכנון מדיניות, שתשנה את סדר העדיפויות של החברה בישראל. האירועים אכן השפיעו על החלטות הגורמים הממלכתיים בתחומים חברתיים - כלכליים.

שאלה 19- עיצוב זיכרון השואה במדינת ישראל

סעיף א'

אחד החוקים שנחקקו במדינת ישראל בשנות ה-50 ועיצב את זיכרון השואה הוא: החוק לעשיית הדין בנאצים ועוזריהם. חקיקת החוק אפשרה למדינת ישראל לבוא בחשבון עם גרמנים נאצים, מעבר לגבולות ישראל (לדוגמה, אדולף אייכמן, אשר נחטף והובא למשפט בישראל) ועם יהודים אשר שיתפו פעולה עם הנאצים וביצעו זוועות שלא היו מוכרחים לבצעם.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

חוק זה תרם לעיצוב זיכרון השואה במספר דרכים:

- הפיכת זכרון השואה מעניין אינטימי ואישי לעניין לאומי – חקיקת החוק הופכת את חווית השואה לדבר שיש לציבור הישראלי עניין בו. אם לפני החוק זכרון השואה היה זיכרון אישי ונורא עבור הניצולים, הרי שחקיקת החוקים הפכו את הזיכרון לדבר קולקטיבי, לזיכרון קולקטיבי שיש לשותף בו את האוכלוסייה הישראלית כולה.
- הפניית תשומת לב לניצולי השואה – חקיקת החוק אפשרה למדינה לתבוע אנשים רבים, בעיקר יהודיים, על זוועות שביצעו במסגרת השואה. העמדתם של אלה למשפט, אילץ אנשים רבים להעיד בו. עדותם העלתה את המודעות לזוועות השואה בקרב האוכלוסייה הישראלית. סיפורים שלא נשמעו עד שנות החמישים והשישים נשמעו באריכות, והתפרסמו בתקשורת.

חוקים נוספים:

- חוק זיכרון השואה והגבורה, "יד ושם", 1953. החוק מציג את החשיבות הלאומית של הקמת המוסד "יד ושם" ואת מטרותיו.
- חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה, 1959. באפריל 1951 נחקק חוק שנקרא יום הזיכרון לשואה ולמרד הגטאות, בו יעמדו דום לזכר הנופלים. ב-1959 התקבל חוק ממנו הוסרו המילים "מרד הגטאות". החוק קובע את יום הזיכרון הממלכתי לשואה ולגבורה, בו ננוצח רצח העם היהודי ומאבקו לחיים.

סעיף ב'

טרם משפט אייכמן (1960), היחס הישראלי לשואה הצניע את ממד הקורבנות, והדגיש את ממד הגבורה. ניצולי השואה התקבלו בחשדנות ובסלידה על ידי הממסד והרחוב הישראלי, בתקופה שבה המדינה הצעירה נזקקה לדמויות מופת של גיבורים צברים, וסלדה מדמויות "רכרוכיות" של קורבנות יהודיים גלויים.

במהלך שנות השישים והשבעים היחס לניצולי השואה משתנה. שניים מהשינויים שחלים ביחס כלפי ניצולי השואה:

- פתיחות לסיפור האישי של ניצולי השואה: בשנות השישים הממסד הישראלי והקהל הישראלי מגלה סובלנות וסקרנות גוברת בכל הנוגע לסיפורם של ניצולי השואה. סיפורם של ניצולי השואה מתחיל להישמע ולהיות מתועד באמצעי התקשורת, ובהמשך גם כחלק מתכנית הלימודים של משרד החינוך.
- עניין גובר בניצולי השואה והפיכתם ל"זקני השבט" הישראלי: בשנות השבעים, לאחר מלחמת יום הכיפורים, נתפסים ניצולי השואה על ידי החברה הישראלית כמעין "זקני שבט", אשר חוו על בשרם את תהפוכות ההיסטוריה, אכזריות בני האדם ואת התקווה הגדולה שהיוותה מדינת ישראל. החברה הישראלית השסועה והפגועה לאחר מלחמת יום הכיפורים, מוצאת עניין רב בסיפורם של ניצולי השואה.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

הסובלנות לסיפורם של ניצולי השואה והרחמים מתחלפים בהזדהות גוברת של האוכלוסייה עם סיפורם של ניצולי השואה.

אחד הגורמים לשינויים הללו:

מלחמת יום הכיפורים: מלחמת יום הכיפורים (1973) הביאה למשבר עצום בקרב הישראלים. הניצחון הקלוש של צה"ל, יחד עם התנערות הדרג המדיני מאחריות לכשלי המלחמה (וועדת אגרנט), הביאה לידי כך שהציבור הישראלי איבד את האמון בכוחו של צה"ל ובמנהיגיו. הציבור הישראלי חיפש מנהיגים חדשים שיהוו מעין מגדלור לחברה הישראלית. ניצולי השואה היוו עבור החברה הישראלית את אותו מגדלור. נסיונם, הפרספקטיבה ההיסטורית הרחבה שלהם, המאבק הקשה ותחושת האיום הקיומי – כל אלו עזרו לציבור הישראלי להזדהות עם חוויתם.

- ניתן להציג גם את משפט אייכמן.

שאלה 20- תפיסת ה"רב תרבותיות"

סעיף א'

הגורם למעבר מתפיסת "כור ההיתוך" לתפיסת ה"רב תרבותיות" שקשור לתהליכים שהתרחשו בעולם:

לאחר מלחמת העולם השנייה (במיוחד בשנות ה-60), החלה לצמוח פילוסופיה חדשה ומהפכנית שנקראת "פוסט-מודרניזם". פילוסופיה זו, שוללת את האמונה באמת אחת, ולפיה הכל יחסי, אין תרבות גבוהה ונמוכה והמציאות היא תמיד בעיני המתבונן. מדובר בתפיסה ליברלית, ששוללת התערבות תרבותית של שלטון כלשהו על הפרט. תפיסה זו הגיעה לישראל בשנות ה-70 וצמחה ביתר שאת בשנות ה-80 וה-90.

הגורמים למעבר מתפיסת "כור ההיתוך" לתפיסת ה"רב תרבותיות" שקשור לתהליכים שהתרחשו במדינת ישראל: (על הנבחן להסביר שניים)

- העמדת היחיד וצרכיו במרכז: השאיפה לחיים "טובים ונוחים", החליפה את תחושת החברה המגויסת שנלחמת על עצם קיומה. האינדיבידואליזם החליף את הקולקטיביזם.
- השפעת המשבר של מלחמת יום כיפור: נשבר האמון בכל מה שזוהה עם השלטון, ותפיסת 'כור ההיתוך' הייתה אחת מהשיטות המזוהות ביותר עם הממסד.
- מחאת 'הפנתרים השחורים' העלתה למודעות הציבורית את תרבותם של יוצאי ארצות האסלאם והציפה את תחושת הקיפוח שלהם.
- המהפך הפוליטי של 1977: עליית הליכוד ומנחם בגין לשלטון. בפעם הראשונה מאז קום המדינה, נבחר ראש ממשלה ימני, בעל תפיסות שונות מהדעה שהייתה רווחת עד בקרב השלטון.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכונים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

- עלייה במגוון אמצעי התקשורת: תופעה זו איפשרה לעולים לשמור על הקשר התרבותי שלהם עם ארצות מוצאם.
- התרחבות הפערים הכלכליים עוררה ניכור בחברה ופגעה בתחושת הסולידאריות.

סעיף ב'

תפיסת הרב-תרבותיות היא תפיסה שמאפשרת לקבוצות השונות בחברה, לשמור על זהותן - על המנהגים, האמונות והשפה שלהן, וזאת במקביל לנאמנות שלהן לאומה עצמה. זוהי תפיסה המכירה בצורך בחברה מגוונת, רבת-פנים ופלורליסטית, שבה כל תרבות תורמת את חלקה לחברה. תפיסת הרב תרבותיות מתבססת על הרעיון שכל התרבויות שוות בערךן, ואין תרבות מועדפת.

ביטויים למימוש תפיסה זו במדינת ישראל (על הנבחן להסביר שניים):

במוסיקה: פריצת "גטאות השידור" של המוסיקה המזרחית, שינוי בתוכן הטקסטים העבריים (ביטוי לעולמו הפנימי של היחיד), התחלה של תרבות רוק, המזוהה כ"תרבות נגד", המבטאת חוויות של בני תרבויות שונות.

בקולנוע: מעבר מסרטים לאומיים, המציגים את דמות "היהודי החדש", ו"סרטי בורקס" עממיים, המציגים באופן סטריאוטיפי יוצאי עדות המזרח, לסרטים המבטאים חוויות של תרבויות ומגזרים שונים בחברה הישראלית כגון: מזרחיים, עולים מרוסיה, דתיים, הומוסקסואלים וכו'.

בתקשורת: מעבר ממיעוט ערוצי תקשורת, שרובם בבעלות המדינה, לריבוי ערוצים, המבטאים אידיאולוגיות ותרבויות שונות: אתרי אינטרנט, תחנות רדיו אזורי, תחנות טלוויזיה מסחריות (ערוץ 2, ערוץ 10), ערוצי נישא, ערוץ 9 - "רוסי", פתיחות לערוצים מכל העולם.

התנייחות ומתן לגיטימציה לציון חגים של עדות שונות: המימונה של העדה המרוקאית, הסהרנה של העדה הכורדית, הסיגד של העדה האתיופית.

MY.GEVA.CO.IL

לפרטים לחצו כאן!

תיכוניםטים, אתם לא לבד!

הבירו את MY.GEVA סרטוני הסבר שיכינו אתכם ביעילות לבגרות במתמטיקה

